

พระราชประวัติ และวัดประจำรัชกาลที่ ๕

นางวชิราภรณ์ เพ็ชรล้อม
นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ

รัชกาลที่ ๔
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และสมเด็จพระศรีสุริเยนทราธิบดี พระบรมราชชนนี เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ.๒๓๔๗ มีพระนามเดิมว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎ พระองค์ทรงศึกษาวิชาการด้านต่างๆ ที่เป็นประโยชน์แก่การปกครองมากมายได้แก่ ตำราพิชัยสงคราม การฝึกอาวุธ วิชาคหกรรม โหราศาสตร์ และทรงโปรดวิชาภาษาต่างประเทศ เป็นพิเศษ เนื่องจากเห็นว่ามีความจำเป็นในอนาคต

นอกจากนี้สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎยังทรงสนพระทัยในด้านพระพุทธศาสนาอยู่เสมอ โดยเมื่อพระชนมายุครบผนวชพระองค์ได้ทรงผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อ พ.ศ.๒๓๖๗ ทรงได้รับพระฉายาว่า “วชิรญาณภิกขุ” ประทับอยู่ ณ วัดมหาธาตุ ๓ วัน แล้วจึงเสด็จไปจำพรรษาที่วัดสมอราย (วัดราชาธิราช) หลังจากทรงผนวชได้เพียง ๒ สัปดาห์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระบรมชนกนาถก็เสด็จสวรรคต แต่มิได้ตรัสมอบพระราชสมบัติให้กับผู้ใด พระบรมวงศานุวงศ์จึงประชุมลงมติในที่ประชุมว่าควรอัญเชิญพระเจ้าลูกเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติสืบแทน สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎจึงมิได้ทรงลาผนวช และทรงผนวชอยู่ตลอดรัชสมัยของรัชกาลที่ ๓ ทำให้ทรงมีเวลามากมายในการศึกษาหาความรู้ในวิชาการแขนงต่างๆ จนแตกฉาน

ก่อนพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเสด็จสวรรคต ได้ตรัสมอบคืนพระราชสมบัติให้แก่บรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ บรรดาทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงประชุมกัน และมีมติอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎขึ้นครองราชย์สมบัติเป็นพระมหากษัตริย์องค์ที่ ๔ แห่งราชวงศ์จักรี ในวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ.๒๓๙๔ ทรงพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติแล้วพระองค์ก็ได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ขึ้นเป็น พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว มีฐานะเสมอเท่ากัพระเจ้าแผ่นดิน สมัยนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า มีพระมหากษัตริย์คู่แผ่นดินถึง ๒ พระองค์

พระอัครมเหสีของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระนามว่า **สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี** โดยมีพระนามเดิมว่า รำเพย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชโอรสและพระพระราชโอรสราชธิดารวมทั้งสิ้น ๔๒ พระองค์ โดยมี ๓ พระองค์ที่ประสูติจากพระอัครมเหสี ได้แก่

๑. **สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณ์** ต่อมาได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕

๒. สมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงจันทรมณฑลโสภณภควดี สิ้นพระชนม์ตั้งแต่พระชนมายุ ๘ พรรษา

๓. สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์ ประสูติเมื่อ ๑๓ มกราคม พ.ศ. ๒๓๙๙ เป็นต้นราชสกุลจักรพันธ์ สิ้นพระชนม์ เมื่อ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๓

๔. สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายภาณุรังษีสว่างวงศ์ ประสูติเมื่อ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๒ สิ้นพระชนม์เมื่อ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๗๑ ณ วังบูรพาภิรมย์

พระราชกรณียกิจ

พระราชกรณียกิจด้านการทำนุบำรุงพระศาสนา

ในขณะที่ทรงผนวชอยู่ ทรงจัดตั้งนิกายใหม่ เรียกว่า **ธรรมยุติกนิกาย** ในปี พ.ศ. ๒๓๗๒ เนื่องด้วยพระองค์ทรงผนวชอยู่เป็นเวลานาน ทำให้ทรงแตกฉานเชี่ยวชาญในภาษามคธ บาลี และสันสกฤต พระองค์จึงสามารถสอบสวนข้อความต่างๆ ในพระคัมภีร์พระไตรปิฎกทุกฉบับได้โดยละเอียด ตลอดจนสามารถเรียนรู้และกำหนดจดจำตามพระอรรถกถาด้วยพระองค์เอง จึงได้ความว่า คลาดเคลื่อนจากพุทธบัญญัติเป็นอันมาก พระองค์จึงได้ค้นหาผู้รู้แนะนำ จนอยู่มาวันหนึ่งก็ทรงทราบข่าวว่ามีพระมอญรูปหนึ่ง มีความรู้แตกฉานในพระธรรมวินัยและพระไตรปิฎกเป็นอย่างดี ทรงได้มีโอกาสซักถามพระธรรมวินัยกับพระมอญรูปนี้ ซึ่งท่านสามารถกราบทูลตอบได้อย่างคล่องแคล่วเป็นที่พอพระทัยมากจนบังเกิดความเลื่อมใสศรัทธา

พระองค์จึงทรงตั้งพระทัยปฏิบัติพระธรรมวินัยในลัทธิของฝ่ายมอญ แต่เมื่อทรงใครครวญแล้วเห็นจะเป็นเช่นนั้นไม่ได้ เพราะถ้าทรงประพฤติเช่นนั้นแล้ว อาจก่อให้เกิดสังฆเภทได้ จึงเข้าไปกราบทูลลาพระสังฆราชของกลั้ววัดสมอรายอีกครั้ง และโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ซึ่งเป็นศิษย์ใกล้ชิด ได้ร่วมกันจัดตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้น ซึ่งได้ทรงอนุเคราะห์สั่งสอนกุลบุตรและผู้มีศรัทธาในข้อวินัยวัตรและสูตรต้นตปิฎกต่างๆ อย่างถูกต้องตามพระธรรมวินัย จนกุลบุตรเหล่านั้นเกิดความศรัทธา ขอบรรพชาและอุปสมบทประพฤติตามธรรมยุติกนิกาย นับเป็นมหามหัทศจรยแห่งพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงทำนุบำรุงพระเจดีย์ เมื่อเสด็จพระธาตุคงค์ไปยังเมืองนครชัยศรี (จ.นครปฐม) ทรงพระราชวินิจฉัยว่าสถูปโบราณแห่งนี้มีลักษณะแตกต่างจากเจดีย์องค์ก่อนๆ ในราชอาณาจักร ด้วยความที่ทั้งใหญ่โตและเก่าแก่มาก เมื่อเสด็จขึ้นครองภูเขาทองราชแล้วจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะปฏิสังขรณ์เจดีย์แห่งนี้ โดยสร้างพระเจดีย์องค์ใหม่ครอบองค์เดิมไว้ (เพราะพระเจดีย์เก่าทรุดโทรมและต้องการอนุรักษ์แบบของเจดีย์องค์เดิมไว้) โดยเริ่มก่อสร้างเมื่อพ.ศ. ๒๓๙๖ และพระราชทานนามว่า **พระปฐมเจดีย์** โดยทำการบูรณะเสร็จสมบูรณ์ในสมัยรัชกาลที่ ๕

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดให้มีการทำบุญวันวิสาขบูชาขึ้นในวันเพ็ญเดือน ๖ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงมีพระราชดำริให้สร้างภูเขาทอง โดยให้สร้างพระเจดีย์บรรจุเขี้ยวแก้วและพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าไว้บนยอดแล้วพระราชทานนามว่า **พระบรมบรรพต** การสร้างพระบรมบรรพตนั้นยังไม่เสร็จสิ้นมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงเสร็จสมบูรณ์

พระราชกรณียกิจด้านการทำนุบำรุงประเทศ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เนื่องจากมีการติดต่อค้าขายกับชาวต่างประเทศมากขึ้น ทำให้บ้านเมืองในขณะนั้นคับแคบไป พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถนนขึ้นอีกหลายสาย เช่น ถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนคร เพื่อการคมนาคมภายในประเทศจะได้สะดวกยิ่งขึ้น

นอกจากนี้พระองค์ยังได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังขึ้นที่เขามหาสมณะ (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นเขามหาสวรรค์) โดยเริ่มลงมือก่อสร้างในปี พ.ศ. ๒๔๐๓ และพระราชทานพระนามพระราชวังแห่งนี้ว่า **พระนครคีรี** หรือที่เรารู้จักกันดีในนาม **เขาวัง** นั่นเอง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง **หอดูดาววชิรเวียงชัย** โดยสร้างเป็นรูปวงกลม คล้ายกระจังมณี มีบันไดเวียนภายในขึ้นบนหลังคารูปโดมมุงด้วยกระจกโค้ง กลางคืนจุดไฟสามารถมองเห็นไปได้ไกลถึงชายทะเล นักเดินเรือได้อาศัยแสงโคมนี้เป็นประกาศการนำเรือเข้าอ่าวบ้านแหลมในเวลากลางคืน ราษฎรเรียกว่า กระจังแก้ว หอดูดาววชิรเวียงชัยแห่งนี้มีลักษณะคล้ายหอดูดาวทางดาราศาสตร์ เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยด้านดาราศาสตร์เป็นอย่างมาก

พระราชกรณียกิจด้านการปกครอง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดตั้งตำรวจนครบาลขึ้นเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองหรือ ชาวบ้านเรียกว่า **หัวแดงแข้งดำ** พร้อมกับทรงจัดตั้งศาลยุติธรรม และโปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขกฎหมายให้ทันสมัยและเป็นสากลมากขึ้น โดยได้ทรงประกาศพระราชบัญญัติและกฎหมายต่างๆ มากมายถึง ๕๐๐ ฉบับ

พระราชกรณียกิจด้านดาราศาสตร์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความเชี่ยวชาญในวิชาโหราศาสตร์และดาราศาสตร์อย่างมากทรงสามารถคำนวณวันเวลาที่**จะเกิดสุริยุปราคา**ล่วงหน้าถึง ๒ ปีได้อย่างถูกต้องและแม่นยำ พระองค์จึงทรงเป็นนักดาราศาสตร์ไทยคนแรกที่สามารถคำนวณการเกิดสุริยุปราคาปวงชนชาวไทยจึงได้ถวายพระราชสมัญญาให้พระองค์เป็น **พระบิดาแห่งวิทยาศาสตร์ไทย** โดยกำหนดให้วันที่พระองค์ทรงคำนวณการเกิดสุริยุปราคา (๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๑) เป็นวันวิทยาศาสตร์แห่งชาติ

นอกจากนี้ในแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีดาวหางปรากฏถึง ๓ ดวง ได้แก่ ดาวหางฟลูเกอร์กูส์ ดาวหางโตนาคี และดาวหางเทบพุท

ในปีพ.ศ.๒๓๙๕ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ก่อสร้าง **พระที่นั่ง ภูวลาภสถาน** เพื่อใช้เป็นหอนาฬิกาหลวงบอกเวลามาตรฐานของไทย พระที่นั่งภูวลาภสถานนี้เป็น อาคารทรงยุโรป สูง ๕ ชั้น ด้านบนติดนาฬิกาใหญ่ทั้ง ๔ ด้าน ตั้งอยู่บนเส้นแวงที่ ๑๐๐ องศา ๒๙ ลิปดาตะวันออก ซึ่งถือว่าเป็นตำแหน่งทางวิทยาศาสตร์ชุดแรกของไทย

พระราชกรณียกิจด้านประเพณีและวัฒนธรรม

เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเข้าใจในความต้องการของประชาชนว่า ต้องการที่จะเข้าเฝ้าเพื่อชมพระบารมีอย่างใกล้ชิดและเปิดเผย เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์แล้วจึงทรง ยกเลิกพิธีการห้ามประชาชนเข้าเฝ้าหรือจ้องมองพระเจ้าแผ่นดิน และเลิกบังคับให้ประชาชนปิด ประตูหน้าต่างสองข้างทางที่เสด็จพระราชดำเนินผ่านและโปรดเกล้าฯ ให้ประชาชนเข้าเฝ้าได้โดย ทั่วถึง พร้อมกับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ประชาชนถวายฎีการ้องทุกข์กับพระองค์ได้อีก ด้วย

พระราชกรณียกิจด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

เมื่อเริ่มต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นยุคที่ประเทศมหาอำนาจนิยม ลัทธิการล่าอาณานิคมเป็นอย่างมาก โดยอาศัยวิธีการทูตเข้ามาขอเจรจาทำสัญญา ซึ่งประเทศ มหาอำนาจเหล่านี้จะได้รับผลประโยชน์มากมาย และถ้าหากประเทศที่ด้อยพัฒนาที่ไม่ยอมทำตาม สัญญา ประเทศมหาอำนาจเหล่านั้นก็จะใช้กำลังบังคับให้ยอมปฏิบัติตาม ซึ่งก็กระทำสำเร็จมาแล้ว หลายประเทศทั้งในเอเชียและแอฟริกาใต้ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประเมิน สถานการณ์และกำลังของประเทศแล้ว จึงทรงยอมผ่อนปรนติดต่อกับประเทศตะวันตก และทรงใช้ นโยบายทางการทูตยอมเสียผลประโยชน์ส่วนน้อย เพื่อรักษาเอกราชของประเทศ โดยทรงทำ สนธิสัญญากับประเทศตะวันตกเหล่านั้น

ประเทศอังกฤษเป็นประเทศแรกที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศไทย โดยสมเด็จพระ นางเจ้าวิคตอเรีย พระบรมราชินีนาถแห่งอังกฤษ ได้ส่งราชทูตชื่อ เซอร์ จอห์น เบาริง นำพระราช สาสน์และเครื่องราชบรรณาการเข้ามาขอเจริญพระราชไมตรีด้วยในปี พ.ศ. ๒๓๙๘ ซึ่งสนธิสัญญาที่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงลงพระนามกับประเทศอังกฤษในครั้งนั้น เป็นที่รู้จักกันดี ในนาม **สนธิสัญญาเบาริง**

นอกจากนี้ไทยยังทำสนธิสัญญาในทำนองเดียวกันนี้กับ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส โปรตุเกส เยอรมนี อิตาลี เนเธอร์แลนด์ และประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวีย เช่น สวีเดน และนอร์เวย์ ซึ่งการ ทำสนธิสัญญากับต่างประเทศนั้นก็มิใช่ข้อดีอยู่บ้าง ได้แก่

๑. ทำให้ประเทศไทยรักษาความเป็นเอกราชได้ตลอดมา

๒. การยกเลิกระบบการค้าผูกขาดมาเป็นการค้าแบบเสรีทำให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโตอย่างรวดเร็ว

๓. การติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติ ทำให้ไทยมีโอกาสได้รับวิทยาการอันทันสมัยเข้ามาใช้พัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

พระราชกรณียกิจด้านการเปลี่ยนชื่อประเทศ

ในปีพ.ศ. ๒๓๙๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า ควรเปลี่ยนชื่อประเทศจากกรุงศรีอยุธยาเป็นสยาม เนื่องจากกรุงศรีเป็นชื่อของราชธานีเดิมเมื่อเปลี่ยนที่ตั้งราชธานีแล้วควรเปลี่ยนชื่อประเทศใหม่ เพื่อเป็นการแสดงให้รู้ว่ามี การย้ายเมืองหลวงมาตั้งในสถานที่ใหม่แล้ว

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กลับจากการทอดพระเนตรสุริยุปราคา ที่บ้านหว้ากอ จ. ประจวบคีรีขันธ์ พระองค์ทรงประชวรด้วยโรคไข้ป่า และเสด็จสวรรคตเมื่อถึงพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ รวมมีพระชนมายุ ๖๔ พรรษา รวมระยะเวลาที่ทรงครองราชย์สมบัตินาน ๑๗ ปีเศษ พระองค์ทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญาว่า พระบิดาแห่งวิทยาศาสตร์ไทย ด้วยมีพระปรีชาสามารถอย่างมากในด้านวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ พระองค์ยังได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดสร้างโรงพิมพ์ เพื่อจัดพิมพ์ราชกิจจานุเบกษาสร้างโรงพยาบาลเพื่อผลิตเหรียญกษาปณ์ขึ้นใช้แทนเงินพดด้วง อีกทั้งมีพระราชกรณียกิจที่เป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองหลายประการ เช่น ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถนนขึ้นมาใหม่หลายสาย ทรงริเริ่มให้มีการจัดตั้งนิคมใหม่ทางพุทธศาสนา ชื่อว่าธรรมยุติกนิคมฯ รวมถึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างและปฏิสังขรณ์วัดวาอารามขึ้นมาใหม่ เนื่องด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์ในด้านวิทยาศาสตร์ ทางกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ จึงได้จัดสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้น ณ บริเวณด้านหน้ากระทรวงเพื่อเป็นการรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์

เกร็ดความรู้

พระสยามเทวาธิราช

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่าประเทศไทยมีเหตุการณ์ที่เกือบจะต้องเสียอิสรภาพมาหลายครั้ง แต่เผอิญให้มีเหตุให้รอดพ้นภัยอันตรายมาได้เสมอ คงจะมีเทพยดาที่ศักดิ์สิทธิ์คอยอภิบาลรักษาอยู่ สมควรที่จะทำรูปเทพยดาองค์นั้นขึ้นสักการบูชา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าประดิษฐวรการ ปั้นหล่อเทวรูปสมมติขึ้น ถวายพระนามว่า พระสยามเทวาธิราช ประดิษฐาน ณ พระที่นั่งทรงธรรมในหมู่พระที่นั่งพุทธมณฑลเชียร ในพระอภิเนาว์นิเวศน์ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริว่า พระอภิเนาว์นิเวศน์พระพุทธมณฑลเชียร และพระที่นั่งทรงธรรมซึ่งเป็นโครงสร้างเสาไม้หุ้มปูนที่ได้สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ชำรุดทรุดโทรมลงมาก ยากที่จะบูรณะให้คงสภาพเดิมไว้ได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รื้อลงทั้งหมด และอัญเชิญพระสยามเทวาธิราชไปประดิษฐานไว้ ณ พระวิมานทองสามมุขเหนือลับแลบังพระทวารเทวราชมเหศวรในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ トラบจนถึงทุกวันนี้

วัดประจำรัชกาลที่ ๔
 วัดราชประดิษฐ์
 WAT RACHAPRADIT

ประวัติความเป็นมา

วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม ราชวรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหารและ เป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น เป็นพระอารามหลวงของพระมหากษัตริย์ตามโบราณพระราชนิพนธ์ และทรงรับเข้าอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระกษัตริย์ทุกพระองค์สืบมาจนถึงปัจจุบันนี้ (ตามธรรมเนียมโบราณพระราชนิพนธ์นั้นเห็นว่า ในราชธานีหรือเมืองหลวงจะต้องมีวัดสำคัญประจำ ๓ วัดด้วยกัน คือ วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ และวัดราชประดิษฐ์ เช่นที่สุโขทัย สวรรคโลก พิษณุโลก และพระนครศรีอยุธยาแต่ในสมัยรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังบวรสถานมงคลในรัชกาลที่ ๑ โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาวัดสลักเป็นวัดนิพพานาราม และเปลี่ยนเป็นวัดพระศรีสรรเพชญ์ แต่ต่อมามีพระราชดำริว่า ในกรุงเทพฯ ยังไม่มีวัดมหาธาตุ จึงเปลี่ยนชื่อวัดพระศรีสรรเพชญ์เป็นวัดมหาธาตุ และ

พระสัมพันธวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ พระโอรสในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระศรีสudarักษ์ พระพี่นางเธอในรัชกาลที่ ๑ ทรงบูรณะวัดเลียบ ต่อมาได้นามว่า วัดราชบูรณะ ขณะนั้นกรุงรัตนโกสินทร์ยังขาดอยู่เพียงวัดเดียวคือวัดราชประดิษฐ์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น นับได้ว่า วัดราชประดิษฐ์เป็นพระอารามหลวงที่สำคัญยิ่ง พระอารามหนึ่งในพระบรมราชจักรีวงศ์) พระราชประสงค์อีกประการหนึ่งในการสร้างวัดราชประดิษฐ์ฯ นั้นขึ้น ก็เพื่ออุทิศถวายแด่พระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกายโดยเฉพาะ เนื่องจากครั้งยังทรงผนวชอยู่ ทรงเป็นหัวหน้านำพระสงฆ์ชำระข้อปฏิบัติ ก่อตั้งคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายขึ้น รวมทั้งทรงมีพระราชประสงค์จะสร้างวัดธรรมยุติกนิกายขึ้น ใกล้กับพระบรมมหาราชวัง เพื่อพระองค์และข้าราชการบริพาร ที่ต้องการทำบุญกับวัดธรรมยุติกนิกาย ไม่ต้องเดินทางไปไกลนัก แต่ก่อนหากต้องการจะไปทำบุญกับพระสงฆ์ธรรมยุตต้องไปที่วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งเมื่อก่อนนั้นการเดินทางจากพระบรมมหาราชวังไปวัดบวรนิเวศวิหาร จะต้องลงเรือที่ท่าราชวรดิษฐ์เข้าไปทางคลองรอบกรุง นับว่าไปลำบาก **พระอารามนี้จึงนับเป็นพระอารามแรกของคณะสงฆ์ธรรมยุต เพราะวัดธรรมยุตก่อนๆ นั้น ได้ตัดแปลงมาจากวัดมหานิกายเดิมทั้งนั้น วัดราชประดิษฐ์ฯ จึงเป็นเสมือนวัดต้นแบบของคณะธรรมยุติกนิกายที่มีอยู่ในพุทธอาณาจักรบนแผ่นดินไทยนับแต่สมัยนั้นเป็นต้นมา**

วัดราชประดิษฐ์ฯ สร้างขึ้นในที่ดินที่เคยเป็นสวนกาแปอยู่ริมวังของหลวงโดยก่อสร้างใน พ.ศ. ๒๔๐๗ โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ซื้อที่ดินจากกรมพระนครบาล เมื่อทรงได้ที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์แล้ว จึงได้ทรงประกาศสร้างวัดธรรมยุตขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๗ และทรงพระราชทานนามวัดไว้ตั้งแต่กำลังทำการก่อสร้างว่า **“วัดราชประดิษฐ์สถิตธรรมยุติกอาราม”**

มีพระราชประสงค์จะถมพื้นที่ให้สูงขึ้น จึงทรงใช้ไถกระเทียมที่นำมาจากเมืองจีน หรือเศษเครื่องกระเบื้องถ้วย ชาม ที่แตกหักมาถมที่แทนดินและทราย ที่อาจจะทำให้พื้นทรุดตัวในภายหลังได้ (วัสดุดังกล่าวมีเนื้อแกร่ง ไม่ฟู ไม่หดตัว และมีน้ำหนักเบาจึงเท่ากับการใช้เสาเข็มที่สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ในปัจจุบันนั่นเอง)

วิธีการหาไถกระเทียม และเครื่องถ้วยกระเบื้องทั้งหลายเป็นจำนวนมากๆ นั้น พระองค์ทรงใช้วิธีออกประกาศบอกบุญเรียไรให้ประชาชนนำไถกระเทียมมาร่วมพระราชกุศล โดยเก็บค่าผ่านประตูเป็นไถกระเทียม ไทขนาดเล็ก ขวด ถ้ำชา และเครื่องกระเบื้องอื่นๆ และทรงอนุญาตให้ประชาชนไปดูการนำไหลงฝัง เพื่อป้องกันการเข้าใจผิดว่าพระองค์จะทรงใช้ไถกระเทียมเหล่านั้นบรรจุเงินทองฝังไว้ในวัดเมื่อสร้างเสร็จแล้วจึงได้เปลี่ยนเป็น **“วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม”** เพื่อให้เหมาะสมกับเป็นที่ประดิษฐานหลักศิลา ซึ่งเป็นสีมามีจารึกคาถาบาลี และภาษาไทย ซึ่งเป็นบทพระราชนิพนธ์รวม ๑๐ หลัก ปรากฏในประกาศเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑ เรื่องประกาศให้เรียกนามวัดราชประดิษฐ์ให้ถูก

อนึ่ง ในอดีตได้มีผู้เรียกวัดราชประดิษฐ์ว่า **วัดราชบัณฑิต** บ้างหรือ **วัดทรงประดิษฐ์** บ้าง ซึ่งไม่ถูกต้องกับที่พระราชทานนามไว้ จึงทรงกำชับว่า ให้เรียกชื่อวัดว่า **“วัดราชประดิษฐ์”**

หรือ “**วัดราชประดิษฐ์สถิตยมหาสีมาราม**” ถึงกับทรงออกประกาศให้ทราบโดยทั่วกันว่าต่อไปถ้ามีผู้อุทิศเรียกชื่อวัดผิดหรือเขียนชื่อวัดไม่ตรงกับที่ทรงตั้งชื่อไว้คือ “**วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม**” แล้วให้ปรับผู้นั้นเป็นเงิน ๒ ตำลึง เพื่อเอาเงินมาซื้อทรายโปรย ในประกาศฉบับนี้มีข้อความนำอ่านมาและเป็นฐานในแง่ของประวัติศาสตร์โบราณคดี จึงขอคัดลอกนำมาลงให้อ่านทั้งฉบับ ดังนี้

• **ประกาศให้เรียกนามวัดราชประดิษฐ์ฯ ให้ถูก**

ณ วันจันทร์ เดือน ๙ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีมะโรง สัมฤทธิศก มีพระบรมราชโองการบารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ให้ประกาศแก่ข้าทูลฉลองธูลีพระบาทฝ่ายหน้าฝ่ายใน ผู้ใหญ่ผู้น้อยทุกหมู่ทุกกรมทุกพนักงาน และพระสงฆ์สามเณร ทวยราษฎร์ทั้งปวงในกรุงเทพฯ แลหัวเมืองให้ทราบทั่วกัน พระอารามซึ่งทรงบริจาคราชทรัพย์ให้จัดซื้อที่ แล้วทรงสถาปนาสร้างขึ้นในทิศตะวันออกของพระบรมมหาราชวัง พระราชทานนามไว้ว่า วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม ตามธรรมเนียมโบราณซึ่งเคยมีมาในเมืองใหญ่ๆ ที่ตั้งเป็นกรงมหานคร อย่างเมืองสุโขทัย เมืองสวรรคโลก เมืองพิษณุโลก และกรุงเก่า คือ มีวัดมหาธาตุ วัดราชประดิษฐ์ และวัดราชบูรณะ เป็นของสำหรับเมืองทุกเมือง และนามชื่อวัดราชประดิษฐ์ในครั้งนี้แต่เดิมเริ่มแรกสร้างก็ได้โปรด ให้เขียนในแผ่นกระดาษปักไว้เป็นสำคัญ ภายหลังโปรดให้จากถุกชื่อนั้นลงในเสาศิลาติดตามกำแพงนั้นก็มี แต่บัดนี้มีผู้เรียกและเขียนลงในหนังสือตามคำริห์ของตนเองว่าวัดราชบัณฑิตบ้าง วัดทรงประดิษฐ์บ้าง เปลี่ยนแปลงไปไม่ถูกต้องตามชื่อที่พระราชทานไว้แต่เดิม ทำให้เป็นสองอย่างสามอย่างเหมือนขนานชื่อขึ้นใหม่ เพราะฉะนั้นตั้งแต่นี้สืบต่อไป ห้ามอย่าให้ใคร เรียกร้องและกราบบังคมทูลพระกรุณา และเขียนลงในหนังสือบัตรหมายในราชการต่างๆ ให้ผิดๆ ไป จากชื่อที่พระราชทานไว้เป็นอันขาด ให้ใช้ว่าวัดราชประดิษฐ์ ถ้าว่าให้สั้นชื่อว่า วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม ให้ยั่งยืนคงอยู่ดังนี้ ถ้าผู้ใดได้อ่านและฟังคำประกาศนี้แล้วขัดขึ้นใช้ผิดเพี้ยนเปลี่ยนแปลงไปจะให้ปรับไหมแก่ผู้นั้นเป็นเงินตรา ๒ ตำลึงมาซื้อทรายโปรยในพระอาราม วัดราชประดิษฐ์นั้นแล

• **ทรงอาราธนาพระสาสนโสภณมาเป็นเจ้าอาวาส**

หลังจากทรงสร้างเสร็จแล้ว ได้ทรงอาราธนา **พระสาสนโสภณ (สา ปุสฺสเทโว)** หรือ **สามเณรสา** ผู้สอบเปรียญ ๙ ประโยคได้ขณะเป็นสามเณร เป็นสามเณรนาคหลวง สายเปรียญธรรมรูปแรกของกรุงรัตนโกสินทร์ จากวัดบวรนิเวศวิหาร มาเป็นเจ้าอาวาส เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๐๘ ปีฉลู ทรงกระทำการสมโภชทั้งเจ้าอาวาสและวัดใหม่เป็นเวลา ๓ วันกล่าวกันว่า ที่ทรงเจาะจงอาราธนา **พระสาสนโสภณ (สา ปุสฺสเทโว)** มาเป็นเจ้าอาวาสองค์แรกปกครองวัดราชประดิษฐ์ ก็เพราะพระสาสนโสภณ เป็นศิษย์ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงโปรดมาก เมื่อมีเจ้าอาวาสปกครองวัดเรียบร้อยแล้ว หน้าที่ในการทะนุบำรุงพระภิกษุสงฆ์และบูรณปฏิสังขรณ์พระอาราม ก็เป็นอันพ้นไปจากพระราชภาระ แต่ก็ได้ทรงทอดทิ้ง ยังไฟพระทัยในวัดราชประดิษฐ์อยู่เสมอ โดยทรงรับเข้าอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์เป็นพิเศษยิ่งกว่าวัดหลวงอื่นๆ ตลอดรัชสมัยของพระองค์ถึงความตอนหนึ่งที **สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ** ทรงเล่าถึงพระราชประเพณีถวายพุ่มพระในวัดต่างๆ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ไว้ว่า

“วัดราชประดิษฐ์นั้น ในพระบรมราชาธิบายว่าตั้งแต่สร้างวัด ทูลกระหม่อมก็เสด็จไปถวายพุ่มพระทั้งวัดทุกปี ดูทำนองอย่างเป็นเจ้าของวัด ที่เสด็จไปถวายพุ่มพระวัดราชบพิธทั้งวัดในรัชกาลที่ ๕ ก็ทำตามอย่างวัดราชประดิษฐ์ นั่นเอง...”

เมื่อการสร้าง **วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม** สำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทุกประการ คือทรงซื้อที่ดินสร้างวัดด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เริ่มสร้างวัดราชประดิษฐ์ เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๐๗ เมื่อสร้างเสร็จแล้ว ได้ประกอบพระราชพิธีผูกพัทธสีมาในวันที่ ๗-๘ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๐๘ และทรงอาราธนาศิษย์เอกผู้ทรงคุณวุฒิ คือ **พระสาสนโสภณ (สา ปุสฺสเทโว)** พร้อมทั้งพระอนุจรอีก ๒๐ รูป มาเป็นเจ้าอาวาส และพระลูกวัด

ต่อจากนั้น ก็ทรงทะนุบำรุงรับวัดราชประดิษฐ์ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์เป็นพิเศษยิ่งกว่าวัดหลวงอื่นๆ ตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์ วัดราชประดิษฐ์ก็เจริญรุ่งเรืองมาโดยลำดับ

วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม ราชวรวิหาร นั้นเดิมพื้นที่บริเวณนี้เป็นโรงเรียนที่อยู่อาศัยของข้าราชการ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงขอซื้อที่ดินเพื่อสร้างวัดธรรมยุติกนิกาย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๗ เพื่อสำหรับเจ้านาย ข้าราชการ ฝ่ายหน้า-ใน ได้บำเพ็ญกุศลสะดวงขึ้น เนื่องจากตั้งอยู่ใกล้พระบรมมหาราชวัง

• การปฏิสังขรณ์พระอารามในสมัยรัชกาลที่ ๕

เมื่อสิ้นสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ครั้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ช่างปฏิสังขรณ์สิ่งชำรุดทรุดโทรมทั่วทั้งพระอาราม เสร็จแล้วได้โปรดเกล้าฯ ให้แบ่งพระบรมอัฐิของรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมชนกนาถ บรรจุลงในกล่องศิลาแล้วนำมาประดิษฐานไว้ภายใน **พระพุทธอาสน์ ณ พระวิหารหลวง** ตามพระกระแสรับสั่งของพระองค์ การอัญเชิญพระบรมอัฐิของพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ก่อนๆ ไปประดิษฐานในที่อันสมควรนั้น ก็เพื่อป้องกันมิให้พระบรมอัฐิเหล่านั้นต้องกระจัดกระจายไปอยู่ในที่ต่างๆ เพราะหาในขณะที่ยังพระราชโอรส และพระราชธิดา ผู้ที่ทรงรับแบ่งพระบรมอัฐินั้นไปรักษาไว้ ขณะยังทรงพระชนม์อยู่ก็ไม่มีเป็นไร

แต่ถ้าสิ้นพระชนม์ไปแล้วจะขาดผู้รักษาต่อ ด้วยผู้ที่จะมาบรมกจะนิยมศรัทธาในพระบรมอัฐินั้นๆ หรือไม่ ก็ไม่ทราบได้ อนึ่ง การประดิษฐานพระบรมอัฐิของพระเจ้าอยู่หัวไว้เป็นที่เป็นที่ทางนั้น ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสักการบูชา หรือบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายตามอัธยาศัยได้สะดวกอีกด้วยในสมัยรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมพระบรมอัฐิของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลก่อนๆ จำนวน ๓ รัชกาล บรรจุลงในกล่องศิลาแล้วอัญเชิญไปประดิษฐานไว้ภายใน **พระพุทธอาสน์ของพระประธานในพระอุโบสถวัดสำคัญประจำรัชกาล** ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์นั้นทรงสร้างหรือบูรณะไว้ คือ พระบรมอัฐิในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ ประดิษฐานไว้ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระบรมอัฐิในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ประดิษฐานไว้ที่วัดอรุณ

ราชวราราม พระบรมอัฐิในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ประดิษฐานไว้ที่วัดราชโอรสาราม ส่วนพระบรมอัฐิในพระองค์นั้น ทรงมีพระราชประสงค์จะให้บรรจุไว้ที่พระพุทธรูปอาสน์ของพระประธานในพระวิหารหลวง ณ วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม ที่พระองค์ได้ทรงสร้างขึ้นดังกล่าวแล้ว

• การสร้างปราสาทยอดปราสาทแบบขอม

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ พ.ศ. ๒๔๕๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างปราสาทยอดปราสาทแบบขอมขึ้น ๒ หลัง ตั้งอยู่บนลานไพที ด้านตะวันออกและด้านตะวันตกของพระวิหาร ปราสาททั้งสองหลังนี้มีรูปร่างส่วนสัดคล้ายกันมากและมีขนาดเท่าๆ กัน เดิมที ที่ตรงที่สร้างปราสาททั้งสองหลังนี้เป็นเรือนไม้ สร้างในคราวเดียวกับการสร้างวัด ครั้นถึงรัชกาลที่ ๖ เรือนไม้ทั้งสองก็ชำรุดทรุดโทรมลง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ช่างกรมศิลปากรหรือสร้างใหม่เป็นปราสาทยอดปราสาทแบบขอม สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กประดับด้วยลวดลายสวยงามมาก ผู้ออกแบบปราสาทยอดปราสาทแบบขอม กล่าวกันว่าเป็นฝีมือของ **พระยาจินดารังสรรค์** ผู้เคยออกแบบและสร้างอนุสาวรีย์รูปปราสาท ๓ ยอด แบบขอมในสุสานหลวงวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม มาก่อน

ในส่วนรายละเอียดของปราสาททั้งสองหลังนั้น มีดังนี้

หลังที่อยู่ด้านทิศตะวันออก หน้าบันของซุ้มประดับด้วยรูปปั้นปูนนูน เป็นภาพพระพุทธรูป ประวัติ ปางประวัติ และเสด็จดับขันธปรินิพพาน ภายในปราสาทหลังนี้ใช้เป็นที่เก็บพระไตรปิฎก และคัมภีร์ต่างๆ จึงเรียกกันว่า “**หอไตร**” ส่วนหลังที่อยู่ด้านทิศตะวันตกนั้น ยอดปราสาทประดับด้วยพรมสีหน้า หันไปทางทิศทั้งสี่ หน้าบันของซุ้มประดับภาพปูนปั้นรูปพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ ตามวรรณคดีพระนารายณ์จะต้องบรรทมอยู่บนหลังพญานาค แต่ที่หน้าบันของปราสาทหลังนี้กลับเป็นรูปพระนารายณ์บรรทมสินธุ์บนหลังมังกร เบื้องหลังมีพระลักษมี และเศียรนาคแผ่พังพานภายในปราสาทใช้เป็นที่ประดิษฐาน **พระบรมรูปหล่อรัชกาลที่ ๔** พระบรมรูปยืนเต็มพระองค์ และขนาดเท่าพระองค์จริงจึงเรียกกันว่า “**หอพระจอม**”

• ปุชนียวัตถุ-ปุชนียสถานของวัดราชประดิษฐ์ฯ

วัดราชประดิษฐ์ฯ ถึงแม้จะเป็นพระอารามหลวงที่มีขนาดเล็กที่สุด ซึ่งมีเนื้อที่ตั้งของวัดอยู่เพียง ๒ ไร่ ๒ งาน กับ ๙๘ ตารางวาเท่านั้น แต่ภายในบริเวณวัดได้บรรจุเอาความสวยงามวิจิตรตระการตาเป็นสง่าภาคภูมิไม่น้อยไปกว่าพระอารามหลวงอื่นๆ ที่มีบริเวณพระอารามใหญ่กว่าเลย ดังจะเห็นว่า เมื่อก้าวพ้นประตูวัดทางด้านทิศเหนือซึ่งมีบานประตูเป็นไม้สักสลักเป็นรูป “**เขี้ยววง**” มีลักษณะเป็นนักรบจีนหนวดยาวหน้าตาขึงขัง นายทวารบาลตามคตินิยมของจีน กำลังร่ำจ้าวอยู่บนหลังสิงห์โต ก็จะได้เห็น “**พระวิหารหลวง**” ตั้งตระหง่านอยู่บนพื้นไพที ทรวดทรงทั่วไปสวยงามมาก มีมุขหน้าและหลัง ทั้งหลังประดับด้วยหินอ่อนตลอด หลังคามุงด้วยกระเบื้องสีส้มอ่อนๆ มีช่อฟ้าใบระกา ประดับเสริมด้วยพระวิหารหลวง ทำให้เด่นประดุกตั้งตระหง่านอยู่บนฟากฟ้าอันภาคภูมิ หน้าบันทั้งด้านหน้าและด้านหลังเป็นรูปมหาพิชัยมงกุฎบนพระแสงขรรค์ ซึ่งมีพานแว่นฟ้ารองรับมหาพิชัยมงกุฎและพระขรรค์นั้น พานแว่นฟ้าประดิษฐานอยู่บนหลังช้าง ๖ เชือก ทั้งสองข้างประดับด้วยฉัตร

๕ ชั้น พื้นของหน้าบันเป็นลายกนกกลิ้งรักปิดทองทั้งหมด ตัวหน้าบันเป็นไม้สักแกะสลักเป็นลวดลายดังกล่าวนั้น นับว่าเป็นหน้าบันที่งดงามวิจิตรพิสดาร เป็นยอดของสถาปัตยกรรมอันดับหนึ่งของประเทศไทย ชุ่มประตู่และชุ่มหน้าต่างทุกบานประดับรูปลายปูนปั้น ลงรักปิดทองติดกระจกสีเป็นรูปทรงมงกุฎ ตัวบานประตู่หน้าต่างสลักด้วยไม้สักเป็นลายก้านแย่ง ซ้อนกันสองชั้นลงรักปิดทองติดกระจกสี ทำให้ดูงดงามยิ่งขึ้น พระประธานในพระวิหารหลวง มีพระนามว่า **พระพุทธสิหังคปฏิมากร** เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ มีหน้าตักราว ๑ ศอก ๖ นิ้ว ประดิษฐานอยู่บนฐานชุกชีภายใต้ชุกชุกซึ่ง **พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔** โปรดเกล้าฯ ให้หล่อจำลองจากพระพุทธรูปสิหังค องค์ที่ประดิษฐาน ณ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ ภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร เนื่องจากทรงโปรดปรานในพุทธลักษณะและทรงมีพระราชศรัทธาเป็นพิเศษจึงอัญเชิญมาประดิษฐาน ณ พระวิหารหลวง วัดราชประดิษฐ์ฯ แห่งนี้และถวายพระนามพระพุทธรูปองค์นี้ว่า “พระพุทธสิหังคปฏิมากร”

อนึ่ง ภายหลังจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคตแล้วพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จึงโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญ **พระบรมอัฐิ** (บางส่วน) ของสมเด็จพระบรมชนกนาถพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ มาบรรจุภายในพระพุทธรูปอาสน์ของ **“พระพุทธสิหังคปฏิมากร”**

ทั้งนี้ แม้วัดราชประดิษฐ์ฯ จะเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ แต่ **“ประตูเขียววง”** ก็เป็นศิลปะที่ยังคงได้รับอิทธิพลจากจีนอยู่ คำว่าเขียววง สันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “เซ่กั้ง” ที่แปลว่า ยืนยาม นั่นเอง

วัดราชประดิษฐ์ฯ เป็นพระอารามหลวงที่ไม่มีพระอุโบสถ มีเฉพาะพระวิหารหลวงใช้ประกอบพิธีสังฆกรรม ดังนั้น พระวิหารหลวงจึงถือว่าเป็นพระอุโบสถของวัดด้วย ในพระวิหารหลวงมีภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังฝีมือของชรัวินโข่ง ที่วาดเป็นรูปเกี่ยวกับพระราชพิธี ๑๒ เดือน นับเป็นภาพวาดที่มีค่ายิ่ง โดยรัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้วาดไว้เพราะทำให้คนรุ่นหลังได้ทราบถึงเรื่องราวในอดีต อย่างเช่นพระราชพิธีเดือนอ้าย หรือเดือนธันวาคม จะมีพิธีตรุษเลี้ยงขนมเป็๊ง ซึ่งในปัจจุบันนี้ไม่มีแล้วนอกจากนี้ยังมีภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังจำลองเหตุการณ์เป็นพระรูปรัชกาลที่ ๔ ทรงเสด็จไปทอดพระเนตรสุริยุปราคาตามความจริงนั้นพระองค์เสด็จไปที่ตำบลหัวากอ เมืองประจวบคีรีขันธ์เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ ซึ่งพระองค์ทรงคำนวณได้อย่างถูกต้อง แต่ในภาพนี้ได้วาดฉากให้เป็นการทอดพระเนตรที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ด้านหลังพระวิหารหลวงมีพระเจดีย์ทรงลังกาองค์ใหญ่ คือ **ปาสานเจดีย์** เป็นเจดีย์ทรงกลมฐานสี่เหลี่ยม ก่ออิฐถือปูน ภายนอกประดับด้วยกระเบื้องหินอ่อนทั้งองค์ เป็นที่มาของคำว่า ปาสานเจดีย์ ซึ่งหมายถึงเจดีย์หินและด้านหน้าปาสานเจดีย์ เป็นที่ประดิษฐาน**พระรูปหล่อของสมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทโว)** ซึ่งหล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ ประดับด้วยกระเบื้องหินอ่อน ในทำนองแสดงพระธรรมเทศนา ฝีมือช่างชาวสวิส ชื่อ เวนิงซึ่งการสร้างพระวิหารและมีพระเจดีย์อยู่ด้านหลังนี้ถือเป็นแบบแผนการสร้างวัดของรัชกาลที่ ๔ เพราะถือว่าเมื่อไหว้พระประธานในพระวิหาร

แล้ว ก็จะได้ให้พระเจ้าเจดีย์ไปด้วยพร้อมกันในคราวเดียว นอกจากนี้แล้วยังมีสถาปัตยกรรมอื่นๆ ภายในวัดที่สำคัญอันน่าชมยิ่ง เช่น **พระปรางค์ขอม** ตั้งอยู่บนพื้นไพทีด้านหลังพระวิหารหลวง เป็นปราสาทก่ออิฐถือปูน ทรงสี่เหลี่ยม มียอดปรางค์แบบขอม ภายในบรรจุ **พระอังคารของสมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทโว) สรีรังคารของพระสาสนโสภณ (อ่อน อหิงส์โก) และ สรีรังคารของพระพรหมมุนี (แย้ม อุปวิกาโส)** อดีตเจ้าอาวาสวัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม ทั้ง ๓ รูป ด้านข้างถัดจาก “หอพระจอม” ออกไป คือ **ศาลาการเปรียญ** ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของพระวิหารหลวง เป็นอาคารคอนกรีตชั้นเดียว ลักษณะสถาปัตยกรรมแบบโบสถ์ขนาดเล็กของกรีกโบราณ เพดานประดับด้วยดวงตราประจำพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ บริเวณนี้เป็น **เขตหวงห้ามสำหรับสตรี หรือเขตสังฆาวาส** อันเป็นบริเวณที่ห้ามสตรีผ่านเข้าออกมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ จนถึงปัจจุบันเนื่องจากเป็นบริเวณที่ตั้งกุฏิสงฆ์ มีป้ายปิดที่ประตูว่า ห้ามสตรีเพศผ่านด้วยเพราะธรรมเนียมกติกานั้นเคร่งครัดในพระธรรมวินัยมาก

• ศิลาจาริกวัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม

ด้านหลังพระวิหารหลวงมีซุ้มซึ่งแกะสลักด้วยหินอ่อนทั้งแผ่น ภายในซุ้มเป็นที่ประดิษฐาน **ศิลาจารึก** ประกาศในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๒ ฉบับ ฉบับแรกเป็นประกาศการสร้างวัดถวายพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย จารึกในปีพุทธศักราช ๒๔๐๗ ฉบับหลังเป็นประกาศเรื่องงานพระราชพิธีผูกพัทธสีมาวัด จารึกในปีพุทธศักราช ๒๔๐๘ ประกาศทั้ง ๒ ฉบับลงพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวข้อความในศิลาจารึกทั้ง ๒ ฉบับนั้นนับว่ามีความสำคัญซึ่งเป็นมหามรดกล้ำค่าที่เป็นมหาสมบัติของคณะธรรมยุติกนิกาย ที่ได้รับพระราชทานตกทอดมาจาก ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๔

ศิลาจารึกตอนบน

อิมิ ฆนเต วิหารารมณุมิ สมนตโต ปากการมุเลสฺ หิฎฐุกา จยปริจฉินันฺ วิสํคามเขตตตํ กตวา ปริจฉิขมานันฺ อาคตนาคตสฺส จาตุททิสฺส ธมมยุติกนิกายิกสํขสฺส อนนฺถนิกายิกสฺส โอนฺเชมสาธฺ ๗๗ สฺขาย.

ฯข้าฯ ผู้มีชื่อเขียนไว้ในท้ายหนังสือนี้ ขอประกาศว่า ที่ภายในพระนครติดต่อไปข้างใต้จังหวัดตึกดินเก่า ซึ่งบัดนี้เป็นสนามทหาร แลติดต่อข้างด้านตะวันออกหลังวังหม่อมเจ้าดิศข้างหล่อ แลติดต่อข้างเหนือวังกรมหมื่นอมเรนทรบดินทร์ แลติดต่อข้างด้านตะวันตกถนนริมคลองโรงสีคืดที่ยาวไปข้างตะวันออก ๓๕ วา กว้างไปข้างเหนือต่อได้ ๓๑ วา ๓ ศอก เดิมเป็นที่หลวงอยู่ข้างตึกดินสำหรับพระราชทานข้าราชการที่ต้องพระราชประสงค์ใช้ใกล้ๆ อาศัยอยู่ แลแต่ก่อนมีผู้สร้างโรงธรรมลงในด้านตะวันออกของที่นี่ โรงนั้นได้เป็นที่มธรรมเทศนา แลทำบุญให้ทานของชาวบ้านอยู่ใกล้เคียงที่นี้ช้านาน แลเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปพระบดเขียน เหมือนกับเป็นพระอารามวิหารโดยสังเขป ครั้นมาเมื่อแผ่นดินพระบาทพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ต้องพระราชประสงค์ที่นี้เป็นสวนกาแพ จึงให้ไล่บ้านเรือนที่อยู่ในที่นี้เสียสิ้น เจ้าของโรงธรรมการเปรียญต้องรื้อโรงธรรมไปปลูกที่อื่นเสียด้วย

ที่นี้ก็เป็นที่สวนกาแพมาหลายปีจนแผ่นดินปัจจุบันนี้ แลบัดนี้ไม่ได้ทำสวนกาแพก็รกร้างว่างเปล่าอยู่ ก็บัดนี้เจ้านายแลข้าราชการข้างหน้าบ้างข้างในบ้างซึ่งเคยเป็นศิษย์ศึกษาประพฤติกการทำบุญให้ทาน ตามคติลัทธิอย่างธรรมเนียมดึกา พวกกันบ่นว่าวัดพระสงฆ์คณะธรรมยุติกายู่ไกล จะทำบุญให้ทานก็ ยากไปต้องไปไกลลำบาก

ฯข้าฯ ผู้มีชื่อเขียนไว้ข้างล่าง เดิมเป็นครูอาจารย์ต้นลัทธิชำระข้อปฏิบัติต่างๆ ให้เป็น เยี่ยงอย่างในคณะพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย คิดถึงการพระพุทธศาสนาซึ่งตนได้ชำระไว้ มีความปรารถนาจะใคร่ได้พระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกายนั้นมาอยู่ในที่ใกล้ที่ตัวอยู่ แลจะให้สมประสงค์ ท่านทั้งหลายชายหญิงทั้งปวงถือชอบใจดังว่าแล้วนั้นด้วย อนึ่งคิดว่าศาลาโรงธรรมการเปรียญก็สมมติ ว่าเป็นที่ตั้งหอพระพุทธรูป หรือหอพระไตรปิฎก หรืออาสนศาลาที่ประชุมสงฆ์ เป็นที่นมัสการทำบุญ ให้ทานของทายกสัปบุรุษผู้มีศรัทธาล้ำกั้อารามวิหาร เป็นที่เจดีย์สถานแลที่อยู่พระสงฆ์โดยสังเขป ก็โรงธรรมศาลากการเปรียญเก่า ซึ่งมีในที่นั้นเจ้าของรื้อไปเสียแล้ว ควรจะปลูกสร้างขึ้นใหม่ด้วยเพราะ เหตุดังกล่าวแล้วนั้น

ฯข้าฯ ผู้มีชื่อเขียนไว้ท้ายหนังสือนี้ จึงได้คิดจะทำเจดีย์ แลธรรมสภาแลวิหารที่อยู่พระสงฆ์ คณะธรรมยุติกนิกายตามประสงค์ของตน แลท่านทั้งหลายชายหญิงอื่นเป็นอันมากนั้น ในที่นี้ใกล้พระบรมมหาราชวังซึ่งเป็นที่อยู่ จึงคิดว่าที่นี้เป็นที่สวนกาแพของหลวงของแผ่นดินเป็นของ กลางอยู่ไม่ควรจะยกเอามาถวายเฉพาะเป็นของพระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกายเป็นที่พิเศษได้ เห็นว่าจะเป็นการทำให้เสียประโยชน์แผ่นดินไป จึงได้สั่งให้กรมพระนครบาลวัดที่นี้กะลงเป็นตารางละวา แล้วตีราคาตารางละบาท ที่นี้ยาวไปข้างตะวันตกมาตะวันออก ๓๕ วา กว้างไปข้างเหนือต่อใต้ ๓๑ วา ๓ ศอก เป็นตารางวาได้ ๑,๐๙๘ วา

ฯข้าฯ มีชื่อจดไว้ให้ท้ายหนังสือนี้จึงได้สละทรัพย์เป็นของนอกจำนวนมิใช่ของขึ้นท้องพระคลัง ๑,๐๙๘ บาท คิดเป็นเงิน ๑๘ ชั่งตำลึงกึ่งได้มอบเงินให้กรมพระนครบาลรับไปจัดซื้อที่อื่นที่ต้องการใน ราชการแผ่นดิน คือที่เป็นที่ตั้งกองรักษาดนหนทางบางบ้านเมือง ที่ซึ่งจัดซื้อด้วยทรัพย์จำนวนนั้น เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์สมันตพงษ์พิสุทธมหาบุรุษย์รัตโนดม สมุหพระกลาโหม ได้รู้เห็นตรวจตราให้ จ่ายเงินจัดซื้อที่อื่นเป็นอันเปลี่ยนที่นี้เสร็จสมควรแล้ว ก็บัดนี้ที่อื่นนี้ตกเป็นของ ฯข้าฯ ผู้มีชื่อเขียนไว้ใน ท้ายหนังสือนี้ผู้เดียว

จึง ฯข้าฯ ผู้มีชื่อเขียนไว้ในท้ายหนังสือนี้ ยอมยกที่นี้ให้เป็นส่วนเพื่อกุศลแก่บุตรภรรยาญาติพี่น้อง และบริษัทฝ่ายหน้าฝ่ายใน บันดาที่มีน้ำใจเลื่อมใสศรัทธาณบถือปรนนิบัติพระพุทธศาสนา อย่างคติลัทธิพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายทั้งปวงแล้ว จึงพร้อมใจกันด้วยปรึกษากันบ้าง คาคใจกันบ้าง ขอยอมยกที่นี้ซึ่งได้ก่อค้นขึ้นด้วยอิฐ มีหลุมที่ปักเสาสามานิมิตในทิศทั้งแปดนี้ ให้เป็นส่วนตัดขาดจาก พระราชอาณาเขต เป็นแนวพิเศษเรียกว่า วิสุคามสีมา มอบถวายแก่พระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกาย อันมีในทิศทั้ง ๔ อันมาแล้วก็ดี ยังไม่มาแล้วก็ดี เพื่อว่าในที่ที่กำหนดไว้จะสร้างพระเจดีย์แลที่ตั้งพระ ปฎิมากร เนื้อที่เท่าใดพระเจดีย์แลชุกชีรอบได้ตั้งลง ที่เท่าใดชุกชีแทนพระพุทธรูปจะได้ตั้งลง ที่เท่า นั้น ยกถวายเป็นพระพุทธรูปฯ แก่สมเด็จพระผู้ทรงพระภาค ซึ่งเป็นพระบรมศาสดา อันเสด็จปรินิพพาน

แล้วที่นอกนั้นรอบคอบจังหวัดที่กำหนดแล้ว ขอยกให้เป็นที่อยู่ที่อยู่อาศัยประพาศพรหมจรรย์ แลประพาศการพระพุทศศาสนาสั่งสอนศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยแลทำสังฆกรรมน้อยใหญ่ตาม วินัยกิจโดยสะดวกทุกประการ แต่ที่นี้คงขาดเป็นของพระสงฆ์คณะธรรมยุตติกนิกาย ผู้เป็นศิษย์ศานุกิษย์ศึกษาตามลัทธิซึ่ง

ฯข้าฯ ผู้มีชื่อเขียนไว้ในท้ายหนังสือนี้ ได้เริ่มได้ริได้ชำระตงแต่งตำราขึ้น แลท่านผู้มีปัญญา ละเอียดได้ชำระตงแต่งต่อไปนั้นพวกเดียวก็ผู้จะได้อยู่ได้บริโศคที่นี้ต่อไปนั้น ฯข้าฯ ผู้มีชื่อเขียนไว้ในท้าย หนังสือนี้ ยอมให้อยู่แต่ท่านผู้ที่คนทั้งปวงรู้พร้อมกันว่าเป็นศิษย์ศึกษาต่อๆ ไปจาก ฯข้าฯ ผู้มีชื่อเขียน ไว้ในท้ายหนังสือนี้ฯ ไม่ยอมให้พระสงฆ์สามเณรพวกอื่น ที่มีใช้ศิษย์ศานุกิษย์ศึกษาสืบไป

ฯข้าฯ นั้นเข้าอยู่เป็นเจ้าของเลยเป็นแต่ไปสู่มหาหรืออาศัย ในกำหนดวันเวลาตามน้ำใจยอม โดยขอบใจของพระสงฆ์คณะธรรมยุตติกนิกายนั้นได้ ก็ถ้าพระสงฆ์คณะธรรมยุตติกนิกายที่อยู่ในที่นี้ก็ ดี ที่อื่นก็ดีกลับจิตกลับใจกลับรีดลัทธิอย่างพระสงฆ์นิกายอื่นก็ดี เข้ารีตฝรั่งแลศาสนาอื่นก็ดีแล้ว ก็ เป็นอันขาดหลุดจากเป็นเจ้าของที่นี้ จะอยู่ในที่นี้ไม่ได้ ก็ถ้าด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง พระสงฆ์คณะธรรมยุต ติกนิกายสาบสูญสิ้นไม่มีในแผ่นดิน เมื่อนั้นที่อันนี้จึงตงเป็นของพระผู้มีพระภาคพระบรมศาสดาทรง สัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ปรินิพพานแล้วนั้นเกิดใครมีศรัทธาจะปรนนิบัตินมัสการพระเจดีย์ ก็จงปรนนิบัติร นมัสการเกิด ใครจะใคร่จำศีลภาวนา ก็จงมาจำศีลภาวนาตามควรแก่ความเลื่อมใสเทอญ เมื่อที่นี้เป็น ของพระสงฆ์คณะธรรมยุตติกนิกายดังนี้แล้ว ฯข้าฯ ผู้มีชื่อเขียนไว้ในท้ายหนังสือนี้ ถ้ายังยืนยงคงชีพ อยู่ ก็จักอุสาหะสร้างทำพระเจดีย์แลเรือนพระพุทศปฏิมากรแลโรงธรรมสภา แลกุฏิวิหารที่อยู่ พระภิกษุสงฆ์แลที่ต่างๆ เป็นเครื่องประดับพระอารามทั้งปวงไปตามกำลังจงบริบูรณ์สถิตธรรมยุตติกา ราม แต่ที่นี้ใกล้พระราชวัง ถ้าพระเจ้าแผ่นดินในอนาคตไม่โปรดจะต้องประสงค์ที่นี้ใช้ในราชการ แผ่นดินก็ขอให้ซื้อที่อื่นเท่าที่นี้ หรือใหญ่กว่านี้ ด้วยราคาเท่าที่นี้ ในที่ใกล้บ้านคนถือพระพุทศศาสนา ไม่รังเกียจ เกลียดชัง พระสงฆ์ธรรมยุตติกนิกายพอเป็นที่ภิกษาจารย์ได้ แลไม่ใกล้เคียงชิดติดกับวัดอื่น เปลี่ยนก่อนจึงได้ของอะไร

ฯข้าฯ ผู้มีชื่อเขียนไว้ในท้ายหนังสือนี้ ได้สร้างสถาปนากการลงไว้ในที่นี้ ก็ต้องสร้างใช้ให้ดีให้ งามเหมือนกันจึงควรเอาที่นี้เป็นหลวงใช้ในราชการได้ ถ้าจะโปรดให้เป็นวัดที่อยู่พระสงฆ์พวกอื่น เหล่าอื่นก็เหมือนกัน ขอรับประทานให้ซื้อที่ใช้สร้างวัดใช้ก่อน จึงจะเปลี่ยนให้พระสงฆ์พวกอื่นหม่อ นอยู่ได้ ถ้าไม่ได้ซื้อที่อื่นสร้างวัดใช้ ไล่พระสงฆ์คณะธรรมยุตติกนิกายของ

ฯข้าฯ ผู้มีชื่อเขียนไว้ในท้ายหนังสือนี้เสียเปล่า พระสงฆ์พวกอื่นเข้ามาอยู่เป็นเจ้าของ เอาอำนาจเจ้านายมาไล่เจ้าของเสียชิงเอา ก็จะเป็นปสัยหาหารอนินนาทานไป ขอท่านผู้เป็นใหญ่ใน แผ่นดินในอนาคต จงโปรดประพาศตาม

ฯข้าฯ ผู้มีชื่อเขียนไว้ในท้ายหนังสือนี้ ซึ่งเป็นเจ้าของที่ทำวัดราชประดิษฐ์นี้สั่งไว้จงทุกประการ จึงจะมีความเจริญสุข

ฯข้าฯ ผู้มีชื่อเขียนไว้ในท้ายหนังสือนี้ ได้แผ่ส่วนกุศลถวายแด่เทพยดารักษาพระนครทั้งปวง แลได้ฝากวัดราชประดิษฐ์นี้ไว้แต่เทพยดาให้รักษาอยู่แล้ว

ประกาศไว้วัน ๖ ฯ ๑๒ ๑๒ คำ ปีชวด ฉศก พระพุทธศาสนา ๒๔๐๗ พรรษา ศักราช ๑๒๒๖
เป็นปีที่ ๑๔ เป็นวันที่ ๔๙๔๕ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

อิหม่ามยา ประมุขมหมากฎุสมาสยามวิชิตะ รชชั การยตา.บันทึทังปวงในกระดาษนี้เป็น
สำคัญ แต่สมเด็จพระประมุขมหมากฎุสมาสยาม พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม

ศิลาจารึกตอนล่าง

ฯข้าฯ ผู้มีชื่อเขียนไว้ในท้ายหนังสือนี้ ขอประกาศเผด็จว่าในที่ภายในพระนคร ฯลฯ ตามควร
แก่ความเลื่อมใสเทอญฯจะว่าวัดสำหรับพระสงฆ์ทั้งแผ่นดินไม่ได้ แต่พัทธสีมาที่ตามพระวินัยจริงๆ
จะผูกในบ้านก็ได้ ที่ของใครๆ ก็ได้

ฯข้าฯ ผู้มีชื่อในท้ายหนังสือนี้ ไม่มีสงสัยเลย ขออาราธนาพระผู้เป็นเจ้าทั้งปวงผูกพัทธสีมาใน
ที่นี้ ด้วยปาสาณนิมิตรคือเสาใหญ่ซึ่งปักไว้ในทิศทั้ง ๘ นี้เกิด เสาทั้ง ๘ นั้น

ฯข้าฯ ผู้มีชื่อเขียนไว้ในท้ายหนังสือนี้ ขอถวายเสาศิลาในทิศซึ่งปักไว้ในทิศทั้ง ๘ เพื่อจะให้
เป็นนิมิตรมหาพัทธสีมา แลอีกเสาสองต้นประกบกันเพื่อจะให้เป็นที่สังเกตที่สวดสมมติให้ท่ามกลาง
รวม ๑๐ ต้นนี้เป็นของพระสงฆ์ในคณะธรรมยุตติกนิกาย ประดับพระอารามนี้ด้วย มอบถวายอีก
พร้อมกันทั้งเสาศิลา ๑๐ ต้นปักอยู่ในกลางสอง อยู่ในทิศทั้งแปดอีกแปด เพื่อจะให้เป็นที่นิมิตรในทิศทั้ง
แปด แลเป็นสำคัญที่พระสงฆ์ยืนสวดผูกสีมาในท่ามกลางด้วย เพื่อจะได้สมมติสีมา

ณ วัน ๖ ฯ ๑๗ คำ ปีฉลู สัปดาห์ พระพุทธศาสนา ๒๔๐๘ พรรษา จุลศักราช ๑๒๒๗ เป็น
ปีที่ ๑๕ หรือเป็นวันที่ ๕๑๔๐ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

อิหม่ามยา รณญา ประมุขมหมากฎุสมาสยามวิชิตะ รชชั การยตา.

หนังสือนี้ แต่ข้าพระพุทธเจ้า สมเด็จพระประมุขมหมากฎุสมาสยาม พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม

บรรณานุกรม

_____. **ธรรมจักร**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.dhammadjak.net/forums/viewtopic.php?f=24&t=19383>

_____. **จริยธรรม**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.jariyatam.com/th/history1-9-334-2009-07-23-02-58-49>